

**Військові кримінальні
правопорушення: Розділ XIX
Особливої частини
Кримінального кодексу
України з постатейними
матеріалами практики
Європейського суду з прав
людини, Верховного Суду
України, Верховного Суду,
апеляційних і місцевих судів**

У науково-практичному посібнику міститься характеристика військових кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України.

Окреслено коло ознак, за допомогою яких здійснюється відмежування злочинів та кримінальних проступків від військових адміністративних і дисциплінарних правопорушень.

Особливу увагу укладачами приділено систематизації постатейних матеріалів з практикою Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, Верховного Суду України, апеляційних і місцевих судів.

Окрім того, запропоновано підборку нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони, міжнародних конвенцій, які можуть бути використані правозастосовниками у практичній діяльності.

З метою швидкого та зручного доступу користувачів до цих матеріалів, надання можливості застосовувати їх у новітній редакції, у виданні використовуються QR-коди.

Посібник буде корисним для слідчих, адвокатів, прокурорів, суддів, юристів, які реалізують повноваження у військовій сфері, військовослужбовців, студентів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, так само усіх, хто цікавиться Воєнною організацією України.

Зміст

Перелік умовних скорочень	6
I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	7
II. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ	42
1. Поняття військового кримінального правопорушення (ст. 401)	42
2. Непокора (ст. 402)	87
3. Невиконання наказу (ст. 403)	102
4. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404)	113
5. Погроза або насильство щодо начальника (ст. 405)	124
6. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406)	132
7. Самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407)	141
8. Дезертирство (ст. 408)	150
9. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409)	163
10. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410)	170
11. Умисне знищення або пошкодження військового майна (ст. 411)	230
12. Необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412)	235
13. Втрата військового майна (ст. 413)	243
14. Порушення правил поведіння зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414)	250
15. Порушення правил водіння або експлуатації машин (ст. 415)	270
16. Порушення правил польотів або підготовки до них (ст. 416)	292
17. Порушення правил кораблеводіння (ст. 417)	324

18.	Порушення статутних правил вартової служби чи патрулювання (ст. 418)	332
19.	Порушення правил несення прикордонної служби (ст. 419)	342
20.	Порушення правил несення бойового чергування (ст. 420)	350
21.	Порушення статутних правил внутрішньої служби (ст. 421)	357
22.	Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422)	369
23.	Недбале ставлення до військової служби (ст. 425)	382
24.	Бездіяльність військової влади (ст. 426)	395
25.	Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426 ¹)	411
26.	Здача або залишення ворогові засобів ведення війни (ст. 427)	418
27.	Залишення гинучого військового корабля (ст. 428)	421
28.	Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429)	430
29.	Добровільна здача в полон (ст. 430)	439
30.	Злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (ст. 431)	443
31.	Мародерство (ст. 432)	460
32.	Насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433)	462
33.	Погане поводження з військовополоненими (ст. 434)	470
34.	Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею (ст. 435)	472
	Список укладачів	477

Шановні колеги!

З часу створення Української держави порушення вимог, закладених у військових артикулах, уложеннях, зводах, статутах, кодексах, завжди вважалося тяжким злочином і тягло суворе покарання аж до смертної кари.

Такий підхід законодавця до встановлення відповідальності за істотні порушення порядку і правил несення військової служби обумовлювався потребою у захисті держави від зовнішніх та внутрішніх загроз і небезпек.

Сьогодні система правопорушень проти військової служби складається з: кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень, за вчинення яких можливе настання кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності.

Після запровадження в Україні інституту кримінальних проступків система військових кримінальних правопорушень зазнала суттєвих змін, уперше включивши до свого складу, окрім військових злочинів, так само кримінальні проступки. Зокрема до правопорушень цього виду віднесено діяння, передбачені ч. 1 ст. 412 КК України (Необережне знищення або пошкодження військового майна) та ч. 1 ст. 435 КК України (Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею). Певні труднощі на практиці викликають питання відмежування військових злочинів та кримінальних проступків від військових адміністративних правопорушень, передбачених Главою 13-Б Особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення (ст.ст. 172¹⁰-172²⁰ КУпАП).

Тому під час підготовки посібника укладачами приділено особливу увагу систематизації постатейних матеріалів з практикою Європейського суду з прав людини, Верховного Суду, апеляційних і місцевих судів. Крім того, запропоновано підборку нормативно-правових актів у сфері національної безпеки і оборони, міжнародних конвенцій, які можуть бути використані правозастосовниками у практичній діяльності.

Маємо надію, що видання буде корисним для слідчих, адвокатів, прокурорів, суддів, юристів, які реалізують повноваження у військовій сфері, військово-службовців, студентів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів, так само усіх, хто цікавиться Воєнною організацією України.

З повагою
кандидат юридичних наук, доцент
Микола Туркот

Перелік умовних скорочень:

АТО	– Антитерористична операція
ВСП	– Військова служба правопорядку у Збройних Силах України
ДПС	– Державна прикордонна служба України
ЗС України	– Збройні Сили України
КВК	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КК України	– Кримінальний кодекс України
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
НГУ	– Національна Гвардія України
ООС	– Операція об'єднаних сил
РНБО	– Рада національної безпеки і оборони України
СЗР	– Служба зовнішньої розвідки України
СБУ	– Служба безпеки України
УДО	– Управління державної охорони України

I.

Загальна характеристика військових кримінальних правопорушень

Поняття військового кримінального правопорушення (злочину і кримінального проступку) визначено у ст. 401 Кримінального кодексу України:

1. Військовими кримінальними правопорушеннями визнаються передбачені цим розділом кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів.

2. За відповідними статтями цього розділу несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом.

3. Особи, не зазначені у цій статті, за співучасть у військових кримінальних правопорушеннях підлягають відповідальності за відповідними статтями цього розділу.

4. Особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями цього розділу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно із статтею 44 цього Кодексу із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 401 КК України, злочини, передбачені ст.ст. 402-421, 425-435 КК України, можуть бути вчинені *лише* військовослужбовцями (військовозобов'язаними чи резервістами під час проходження зборів). Військовослужбовці проходять військову службу у військових формуваннях України навіть тоді, коли вони відряджені до інших державних органів, у яких виконують завдання, обумовлені метою відрядження. Водночас в контексті положень ч. 2 ст. 401 КК України, такі військовослужбовці (військовозобов'язані, резервісти) законодавцем віднесені до «інших осіб, визначених законом».

Поняття військового формування міститься в ст. 1 Закону України «Про оборону України». Зокрема, військовими формуваннями визнається сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які створені відповідно до законодавства України та комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій.

До визначальних рис будь-якого військового формування слід віднести:

1) наявність у його складі особливих суб'єктів – військових з'єднань, частин та органів управління ними, які характеризуються єдиноначальністю, військовою дисципліною, чіткою вертикаллю відносин підлеглості, централізацією управління;

2) у кожному з них передбачена процедура перебування на військової службі, яка характеризується набуттям суб'єктами її проходження статусу військовослужбовця, особливим порядком підлеглості, військовою дисципліною, наявністю особливих прав та обов'язків під час несення спеціальних служб, вивченням засобів та заходів збройного захисту країни тощо. Статус військовослужбовця надає відповідних соціальних гарантій особам, які перебувають на військовій службі;

3) діяльність цих формувань урегульована не лише Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами, обов'язковими до виконання всіма державними органами, а й відомчими наказами, розпорядженнями, інструкціями, настановами;

4) інші особи (окрім військовослужбовців), які входять до кадрового складу цих формувань, так само мають особливий статус, пов'язаний із порядком перебування на державній службі. Цей статус поєднує як гарантії безперешкодного виконання ними службових обов'язків, сприяння державних органів, інших організацій у здійсненні передбаченої законом діяльності, так само їх соціальний захист;

5) у повсякденній діяльності жодне з військових формувань не виконує функцій іншого, що не виключає взаємодію між ними (так само часткове або повне підпорядкування) під час виконання спільних завдань або в умовах дії особливих режимів;

б) кожна службова особа (інший співробітник) у межах компетенції виконує саме ті завдання, характер та зміст яких обумовлений специфічними рисами та особливостями діяльності військового формування.

Військовими формуваннями в Україні є: Збройні Сили України, Національна гвардія України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Управління державної охорони України, Служба зовнішньої розвідки України, Військова служба правопорядку у Збройних Силах України, Розвідувальний орган Міністерства оборони України, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України тощо.

Виходячи з характеру завдань, які виконуються військовими формуваннями, змісту та обсягу повноважень їх службових осіб, ці формування умовно можливо поділити на:

а) військові формування зі статусом правоохоронного органу;

б) зі статусом розвідувального органу;

в) військові формування, які не здійснюють правоохоронну чи розвідувальну діяльність¹.

¹ Туркот М.С. Військові формування в системі Воєнної організації України / М.С. Туркот // Вісник прокуратури. – 2014. – № 11. – С. 32-33.

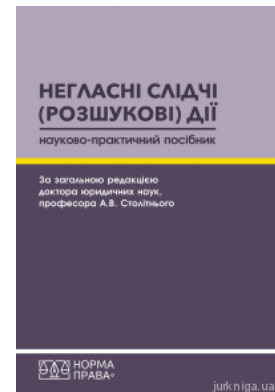
Книги, які можуть вас зацікавити

Військові адміністративні правопорушення.
Науково-практичний коментар глави 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення

Статути збройних сил України: збірник законів

Негласні слідчі (розшукові) дії.
Науково-практичний посібник

Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу"

Кримінальний процесуальний кодекс України

Статути Збройних сил України. Збірник законів. Алерта

Перейти до галузі права
Кримінальное право и процесс

[Перейти на сайт](#) →